

CORPUL PREOȚESC ȘI STAREA PATRIMONIALĂ A PREOȚILOR ȘI A PROTOPOPIATULUI ORTODOX ROMÂN SIGHIȘOARA ÎN SECOLELE XIX-XX

Gheorghe Drăgan

Protopopiatul Ortodox Român Sighișoara a fost înființat pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Conform Șematismului Transilvaniei, între 1787-1793, protopop a fost Ștefan Mundran, care a fost și preot. Îi urmează Teodor Delbea între 1794-1803, care era din Daneș, deoarece în anul 1800 este trecut în șematism ca protopop la Daneș, iar în Conscripția din 1805 este trecut ca preot în Daneș. Despre cei doi protopopi sau administratori protopopești sperăm ca cercetările viitoare să ne aducă mai multe informații.

Ștefan Bălaș (1771-1817) a fost primul preot și protopop al Sighișoarei. El a construit biserica și prima școală primară românească în Cornești (azi cartier al Sighișoarei). Despre preotul Ștefan Bălaș, cele mai importante informații sunt oferite de protopopul Zaharia Boiu sen. (1800-1888), în *Cronica sa* (1887), în care amintește principalele realizări ale acestuia. Ștefan Bălaș a venit în Sighișoara, în 1771, din Săcele (Brașov), când a fost hirotonit preot de către episcopul Sofronie Chirilovici, pentru Sighișoara care atunci devenea „parohie materă”¹. Interesant este următorul aspect, în Conscripția din 1805 a fost trecut anul hirotonirii lui Ștefan Bălaș 1775. Românii locuiau în suburbiile și cătunurile din jurul orașului, fiind maieri, păstori și stupinari, ei nu aveau nici casă parohială, nici pământ, nici școală. Biserica se afla într-o „măieriște domnească” din zona Corneștiului, un simplu „șopron învelit cu scânduri”². Școala nu avea o clădire proprie iar cursurile se țineau numai iarna. Aici, după însemnările protopopului Zaharia Boiu sen., erau „50-60 de

---

¹ Ana Grama, , *Inventare de bunuri ale bisericilor românești ortodoxe din Transilvania. Protopopiatul Sighișoara 1854-1855*, „Marisia“, XXV, 1996, p. 154.

² Ioan Boian, *Istoricul Protopopiatului Ortodox Român Sighișoara*, Sighișoara, 2002, Anexe, p. I.

familii de români și aproape tot atâția țigani” și veneau preoții din satele vecine pentru serviciul religios.

Ștefan Bălaș a fost cel care o organizat parohia ortodoxă a Sighișoarei, construind în 1780 (1777 după *Monografia Județului Târnava Mare*) o clădire în Cornești cu două camere plus șură cu dublă folosință: biserică și casă parohială. Z. Boiu sen. l-a descris astfel pe Ștefan Bălaș: „foarte zelos și iubitor de cele sfinte, a mișcat pe micul popor a aduna materialul și a se pregăti materialul de ridicarea Bisericii dar mai întâi s-a zidit casa aceasta parohială cam pe la anul 1780”³. Edictul de toleranță din 1781 a permis preotului Bălaș să construiască biserica în mai multe etape, datorită slabelor mijloace materiale ale românilor sighișoreni; corpul este terminat în 1788, pristolul (altarul) în 1789, turnul în 1797, iconostasul în 1818. Sfințirea bisericii a fost făcută de către episcopul Ioan Moga în anul 1822. Desigur că la construirea bisericii au contribuit și negustorii greci (aromâni) care făceau comerț în Sighișoara, despre acest aspect s-a scris de către alți autori și nu intră în cercetarea noastră.

Ștefan Bălaș a fost și protopop al tractului Sighișoara care cuprindea localitățile cu români din scaunele Sighișoara și Odorhei. Despre numărul de credincioși și situația economică a protopopiatului am prezentat, în Capitolul al II-lea, Conscripția din 1805.

În concluzie preotul și ulterior protopopul Ștefan Bălaș, format după cum scria Aurel Stoicoviciu, la „binecunoscuta școală bisericească Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului”, a fost întemeietorul și organizatorul ortodoxiei din zona Sighișoarei. El a implementat aici modelul ortodoxiei și școlii românești brașovene, „de la Brașov s-a adus deci răsadul școlii române la Sighișoara”. Ștefan Bălaș a organizat parohia, a construit biserica, școala, casa parohială, a completat primele protocoale cu botezați, cununați și morți. Desigur că în realizările sale nu s-a sprijinit numai pe

---

³ *Ibidem.*

contribuția precară a românilor ortodocși din zonă, a fost ajutat de către negustorii greci (aromâni) care aveau o influență mare. Ajutorul acestor comercianți va continua și în secolul al XIX-lea, după ce vor veni alți preoți și protopopi. Nu întâmplător a fost numit „începător a toate”.

După moartea lui Ștefan Bălaș protopopiatul a fost condus de Ilie Medrea din Hendorf

(Brădeni) între 1818-1833. În această perioadă a avut loc sfințirea bisericii din Cornești de către episcopul Vasile Moga la 28 mai 1822, preot al doilea fiind Ioan Drăghici din Albești. După Ilie Medrea, protopopiatul a fost condus de Nicolae Iliovici din Daneș (1833-1843); în același an 1833 Zaharia Boiu a fost numit preot la Sighișoara. Aurel Stoicoviciu, în cronica sa, precizează că cei doi au fost administratori protopopești, deci au fost locuitori de protopop. În timpul celor doi protopopi, Ilie Medrea și Nicolae Iliovici, biserica din Corneștii Sighișoarei, ne relatează Z. Boiu sen., trecea printr-o perioadă dificilă: „venise biserica în lăuntru și afară cu atâta sărăcie și lipsă de toate, încât era aproape de demolare în 1833”.

Un demn urmaș, al lui Ștefan Bălaș, a fost preotul și protopopul Zaharia Boiu sen. (1843-1882), în timpul căruia protopopiatul Sighișoarei cuprindea zona scaunelor Sighișoara și Odorhei. Z. Boiu a fost cel mai longeviv protopop din Sighișoara. În perioada sa ortodoxia sighișoreană a evoluat și s-a consolidat prin măsurile luate pe plan ecleziastic, economic, cultural și național.

Zaharia Boiu s-a născut la 8 mai 1800, conform însemnărilor sale, în „casa și familia” preotului Moise Boiu din Hetiur, mama sa fiind Maria Drăghici din Sighișoara. Bunicul său, Mihail Boiu, a fost preot în Bodogaia de Jos (scaunul Odorhei), deci provenea dintr-o familie cu tradiție ecleziastică. Mihail Boiu este trecut în Conscripția din 1805 ca preot, în localitatea amintită, fiind hirotonit la Buda în 1779. Tatăl său Moise Boiu a fost preot în Hetiur, conform însemnărilor lui Z. Boiu, aici în casa parohială „acoperită cu paie cu 2 încăperi, între acesta era

tinda”, într-o încăpere era locuința preotului și în cealaltă „biserica cu altarul”. Sub acest preot s-a ridicat biserica din Hetiur pe la anii 1805-1807.

Murind tatăl său de tânăr, Zaharia și sora sa „mai mică” au fost luați spre creștere și îngrijire de preotul Ștefan Bălaș, iar mama lor de negustorul macedonean Zaharie Avram care avea „boltă la piață”. Acesta era ginerele lui Ștefan Bălaș ceea ce confirmă legăturile acestuia cu negustorii greci.

În casa lui Ștefan Bălaș, Z. Boiu a învățat „cele bisericești, citirea, scrierea cu slovele cirilice, cântările și rânduiala bisericii, până la junețea mea de 17-18 ani”⁴. Timp de doi ani a urmat cursurile de pedagogie de 6 săptămâni (în fiecare an între Paști și Rusalii) conduse de Moise Fulea. Apoi următorii doi ani i-a dedicat cursurilor pentru candidații la preoție, deschise de episcopul Ioan Moga la Sibiu, pe care le-a terminat cu calificativul „eminent”. S-a întors la Sighișoara unde, între anii 1823-1828, a fost dascăl, cantor și diacon la biserică și școala primară care își desfășura cursurile în vechea clădire. Încă din anul 1825, prin strădaniile lui Z. Boiu sen., școala românească de aici a fost considerată de către autoritățile guvernamentale transilvane ca fiind cea mai bună „școală poporală” din ținutul Târnavelor, una dintre cele mai bune șase școli românești ale vremii, alături de cele din Brașov, Rășinari, Săcele, Veneția de Sus și Cernat⁵.

Din biografia lui Zaharia Boiu sen. mai precizăm câteva momente: în 1823 s-a căsătorit cu Ioana Pălușan, decedată în 1885; în 2 octombrie 1828 a fost hirotonit preot de către episcopul Vasile Moga în biserica din Paloș; în 1833 a ajuns paroh primar în Cornești; între anii 1843-1848 a fost numit „administrator protopopesc tractual”; iar între anii 1848-1882 protopop al tractului Sighișoara. Episcopul Andrei Șaguna l-a hirotonit protopop în 4 decembrie 1848 „cu singhelie și brâu roșu”.

---

⁴ *Ibidem.*

⁵ Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800-1867*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, p. 197.

Protopopul Zaharia Boiu s-a stins din viață la 23 octombrie 1888. Din necrologul publicat de ziarul german „Gross Kokler Bote”, nr. 514 din 28 octombrie 1888, pe lângă elogiile aduse, mai sunt date câteva date importante pentru ortodocșii din Sighișoara⁶. Astfel, publicația respectivă, precizează faptul că în 1771, prin venirea preotului Ștefan Bălaș, s-a întemeiat comunitatea ortodoxă sighișoreană, însă la 1742 Sighișoara avea 80 de gospodării ortodoxe, depinzând de preotul din Daneș. La 1775 slujba se ținea într-o șură pentru ca la 1796 slujba să se officieze în biserică. Mai este precizat și numărul familiilor (222) la 1785 și numărul credincioșilor (2214) la 1880. A fost apreciată activitatea sa de 65 de ani în cadrul bisericii, colaborarea cu autoritățile orașului. La înmormântare au participat alături de fiul său Zaharia Boiu, preot în Sibiu, și preotul Demetriu Moldovan, ginerele său, printre alții, primarul orașului Julius Matz, preotul evanghelic Johann Teutsch, preotul catolic Joszef Weiss și preotul reformat Balas Imre. Ceremonia a avut loc la biserica din Cornești, unde pe lângă corul bisericii, a participat o numeroasă asistență, „de la bătrâni la cei mici”, fiind ocupată întreaga stradă din fața bisericii. Slujba a fost officiată de preoții din Paloș și Cața, iar predica a ținut-o preotul din Saschiz.

În 1882 Consistoriul a aprobat retragerea lui Z. Boiu de la conducerea protopopiatului, apreciind și recunoscând meritele sale în activitatea sa în slujba bisericii, aproape 60 de ani. Până la numirea unui nou protopop, protopopiatul a fost condus de preotul Demetriu Moldovan care l-a ajutat pe Z. Boiu, datorită vârstei acestuia, alături de preotul Teofil Gheaja din Vânători. D. Moldovan a preluat arhiva fostului protopopiat Paloș de la preoții Ioan Vătășan din Archita și Ioan Curta din Bunești și a adus-o la Sighișoara în noiembrie 1882, unde se află și în prezent.

Activitatea economică a lui Z. Boiu a constat în distribuirea ajutoarelor de stat spre parohiile sărace, mai ales în zona Odorheiului (Bodogaia de Jos și Porumbenii Mari), unde preoții amenințau cu trecerea la greco-catolici, sprijinirea

---

⁶ *Gross Kokler Bote*, nr. 513, 28 octombrie 1888, p. 2.

construirii de biserici, inventarierea bunurilor mobile și imobile, sprijinirea școlilor confesionale, deschiderea unui fond al protopopiatului.

Protopopul Zaharia Boiu, prin activitatea sa ecleziastică și culturală, s-a implicat în mișcarea națională românească, fiind împotriva tendințelor de maghiarizare ale regimului dualist austro-ungar. Longevitatea sa la conducerea protopopiatului, colaborarea cu Andrei Șaguna, susținându-l în acțiunile sale în conducerea protopopiatului, toate acestea au consolidat ortodoxia românească din zona Sighișoarei.

Protopopul Demetriu Moldovan (1847-1922) a fost administrator protopopesc între 1882-1893, fiind ajutat și de alți preoți la conducerea protopopiatului și protopop între 1893-1922⁷. Așa cum am menționat în capitolul precedent Demetriu Moldovan a fost numit preot în Sighișoara în anul 1872, fiind căsătorit Ioana, fiica protopopului Zaharia Boiu sen.. Demetriu Moldovan a absolvit Gimnaziul evanghelic – lutheran de la Mediaș, apoi a urmat teologia la Sibiu, unde a fost influențat de ideile lui Andrei Șaguna⁸. Protopopul D. Moldovan a condus protopopiatul Sighișoara în momente istorice dificile, regimul dualist austro-ungar, primul război mondial, situația de după război. Mitropoliții ortodocși ai Transilvaniei în această perioadă au fost: Miron Romanul (1874-1898), Ioan Mețianu (1898-1916) și Vasile Mangra (1916-1918).

Demetriu Moldovan a fost un demn urmaș al lui Zaharia Boiu sen., care la rândul său continua tradiția de la Ștefan Bălaș, afirmându-se bun administrator al bisericii dar și pe plan spiritual, cultural și național în pofida tendințelor de maghiarizare ale regimului dualist.

Protopopul Demetriu Moldovan s-a stins din viață în 4 ianuarie 1923 la vârsta de 75 de ani. Ziarul german *Gross Kokler Bote* din 7 ianuarie 1923 a publicat

---

⁷ Ioan Boian, *op. cit.*, p. 37.

⁸ *Gross Kokler Bote*, nr. 2926, 7 ianuarie 1923, p. 2.

un necrolog⁹. Din acesta aflăm funcțiile pe care le-a deținut D. Moldovan: preot, protopop, membru de onoare al Consistoriului, deputat sinodal și ofițer al Ordinului „Coroana României”. A fost condus de „o asistență spirituală și de o mulțime îndurerată” din care au făcut parte și un grup numeros al „inteligenței săsești sighișorene”, fiind îngropat în curtea bisericii ortodoxe din Cornești în apropiere de mormântul generalului rus Scariatin. Ziarul subliniază faptul că D. Moldovan a avut o relație „prietenosă, loială și tolerantă cu corpul național săsesc” în calitatea sa de membru al Consiliului Orășenesc Sighișoara (magistrat, adunarea comitatului). Activitatea de conducere a protopopiatului a fost apreciată: „a condus protopopiatul cu foarte multă maturitate și a slujit interesele națiunii române și ideile episcopului Șaguna referitoare la un mare stat austriac centralizat”.

În anul 1923, la 1 ianuarie a fost numit administrator protopopesc preotul Ioan Munteanu, învățător și apoi preot al doilea în Sighișoara¹⁰. El a condus protopopiatul între anii 1923-1926.

Ioan Munteanu a decedat în anul 1926, iar soția sa în anul 1931. La propunerea Mitropoliei Sibiului, protopopiatul a fost condus câteva luni de preotul Romul Doctor din Vânători.

Protopopul Emilian Stoica (1884-1972) a fost numit la conducerea Protopopiatului Sighișoara în 1 noiembrie 1926, el a fost protopop între anii 1926-1955. Din scrierile sale știm că a fost preot în Aciliu (jud. Sibiu) șapte ani și apoi protopop la Cohalm (Rupea)¹¹. Perioada de 29 de ani cât a condus protopopiatul a surprins perioada interbelică (România Mare, al doilea război mondial) și regimul comunist. În lucrarea de față ne vom opri asupra activității din perioada interbelică,

---

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ Ioan Boian, *op. cit.*, p. 48.

¹¹ Emilian Stoica, *Istoricul clădirii noii biserici ortodoxe din Sighișoara construită în anii 1934-1937*, (manuscris), Sighișoara, 1966, p. 1.

perioadă bogată în realizări pe plan spiritual, administrativ și economic pentru protopopiat.

Protopopul Emilian Stoica a încetat din viață în anul 1955. În timpul cât a fost la conducerea protopopiatului, ne referim la perioada interbelică, a fost un bun administrator pe plan administrativ-bisericesc, a condus cu multă competență și autoritate morală protopopiatul, a desfășurat o bogată activitate culturală pe plan școlar, în cadrul conferințelor preoțești și al Astei sighișorene.

Problema corpului preoțesc am cercetat-o printr-un studiu de caz al parohiei din Corneștii Sighișoarei, deoarece preoții de aici au ajuns la conducerea instituției și aici a fost centrul protopopiatului. În secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, dintre preoții, al doilea vor ajunge protopopi: Zaharia Boiu sen., Demetriu Moldovan și administrator protopopesesc Ioan Munteanu. Interesantă este relația de rudenie și succesiunea protopopilor Ștefan Bălaș, Zaharia Boiu și Demetriu Moldovan. Zaharia Boiu sen. era ginerele lui Ștefan Bălaș, iar Demetriu Moldovan era ginerele lui Zaharia Boiu sen.

Înainte de 1918, preoții au fost aleși de către adunarea parohială, după statutul șagunian, iar după 1918, în perioada interbelică, statutul din 1925 a păstrat același lucru pentru preoții din Transilvania.

Relațiile preoților cu protopopii, Consistoriul Arhiepiscopar, autoritățile statului înainte și după 1918, învățătorii, și credincioșii le voi trata în subcapitolul „Viața bisericească în protopopiat și în parohii”.

În Conscripția din 1805 a fost trecut și al doilea preot, Mihail Drăghici, hirotonit în Transilvania la 1790. Acesta a fost al doilea preot între 1794-1811¹². Zaharia Boiu sen., în însemnările sale, relatează faptul că începând cu preotul Ștefan Bălaș au fost doi preoți la Sighișoara, unul fiind protopop, administrând protopopiatul, iar al doilea se ocupa de comunitatea ortodoxă sighișoreană. După

---

¹² Arhivele Naționale. Direcția Județeană Mureș, Fondul *Protopopiatul Ortodox Român Sighișoara, Registrul Protocol al Botezașilor, Cununașilor și Morșilor (1778-1817)*, f. 1.

Mihail Drăghici au urmat ca al doilea preot: Mihail Moldovan care a trecut la uniți și a fost înlăturat de comunitatea ortodoxă locală, Gheorghe Vătășan care a plecat la Archita, Ioan Drăghici, Vasile Leicu și Dumitru Pălușan, Zaharia Boiu sen., în intervalul 1811-1845¹³. Vasile Leicu a ridicat a doua casă parohială între 1840-1845. Între anii 1845-1872 nu a mai fost preot al doilea la parohia din Cornești. Preoți al doilea au fost din nou începând cu anul 1872, Demetriu Moldovan, 1897, Ioan Munteanu, 1927, Aurel Stoicoviciu, și din 1942, preot al treilea, Ioan Știrbeț, și din 1949, preot al patrulea, Pavel Morar.

Zaharia Boiu jun. (1834-1903) a fost cea mai importanta personalitate a românilor sighișoreni. S-a născut la Sighișoara la 4 martie 1834. A fost elev al școlii primare ortodoxe de aici. Zaharia Boiu a fost primul absolvent român al Gimnaziului Evanghelic - Lutheran din Sighișoara în 1854. Trebuie menționat faptul că în 1868, la liceul german din Dealul Școlii, limba română a fost introdusă ca obiect de studiu, fiind primiți și elevii români. În anul școlar 1854/1855 a foat învățător la Săcele (Brașov). Între anii 1855-1857 a urmat cursurile Institutului Teologic din Sibiu unde între 1857-1859 a fost profesor suplinitor la „secțiunea pedagogică”. A urmat, ca bursier, studii de specializare (teologie, filozofie, pedagogie) la Universitatea din Leipzig între 1859-1861. Din anul 1861 Zaharia Boiu a fost profesor definitiv la cele două secții ale Institutului Teologic din Sibiu.

Activitatea sa culturală este legată de orașul Sibiu. Aici a fost asesor consistorial pe lângă Mitropolia Ardealului, redactor la *Telegraful Român* și *Transilvania*, a fost membru al Academiei Române din 1890. A fost pedagog, elaborând manuale școlare ca: „Abețedarul” (1862), „Cartea de cetire pentru școlile populare române”, transformând vechiul învățământ clerical într-un învățământ practic. Lucrarea sa „Manducere” este un îndrumător metodic pentru învățători, în care evită exagerările școlii latiniste și introduce metoda intuitivă și fonetică în

---

¹³ Ioan Boian, *op. cit.*, Anexe, p. II.

predarea limbii române. Manualele sale au fost apreciate și folosite de Ion Creangă¹⁴.

Pe lângă acestea a fost orator, poet, publicist, predicator, pedagog și patriot. Și-a exprimat opoziția față de unirea Transilvaniei cu Ungaria (1868) și a sprijinit românii de peste Carpați în Războiul pentru independență (1877-1878), a participat la înființarea Astrei, a tradus „Memorialul” din 1882 în limba germană, era o petiție privitoare la situația românilor din Ardeal elaborată de George Barițiu. A murit la Sibiu în 1903.

Profesorul Petru Șpan scria despre Zaharia Boiu jun. că „era un profesor excelent, mai ales în tratarea de materii istorice. Îți știa povesti atât de frumos și fluent, încât captiva de la primul cuvânt pe care-l rostea. Știa, prin umorul său plăcut și printr-o înfățișare simpatcă, impunătoare, să-ți lege atenția cu așa putere, încât puteai să-l ascuți cu ceasul. Nu mai puțin maestru era în punerea de întrebări, o chestie capitală în învățământ. Peste tot, era un cap luminat și foarte clar”.

Activitatea protopopului Zaharia Boiu a continuat demersul lui Ștefan Bălaș pentru progresul ortodoxiei sighișorene. Atât ca preot cât și ca protopop, Zaharia Boiu a dotat biserica din Cornești cu cele necesare cultului, a câștigat porția canonică de 24 iugăre de pământ și 10 stânjeni de lemne de foc „în tot anul din pădurea alodială”, dreptul de cumpărare a unei case în cetate pentru școala confesională, întâmpinând opoziția credincioșilor, „aici foarte greu a mers lucrul cu poporul care nu se apleca la ideia aceasta”¹⁵. În demersul său a fost ajutat de avocatul Bacon, comitetul bisericesc și alți „domni binevoitori din oraș”, înființându-se „școala cu 3 clase elementare”. Învățătorii erau plătiți din casa alodială și 12 stânjeni de lemne de foc pe an, pentru încălzitul acesteia, „din pădurea alodială gratis”. Tot în cronică sa, Zaharia Boiu, relatează că școala confesională din

---

¹⁴ Corina Teodor, *Coridoare istoriografice. O incursiune în universul ecleziastic românesc din Transilvania anilor 1850-1920*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 177.

¹⁵ Ioan Boian, *op. cit.*, Anexe, p. III.

cetate a fost sfințită, „cu mare solemnitate”, în 7 ianuarie 1871, în prezența unui numeros public „din popor și din străini” și faptul că din „negrija” învățătorilor „s-a aprins casa arzând toată arhiva întregă”, în anul 1884, cu „arhivul, biblioteca primită, protocoalele și ordinațiunile, decrete ale școalei, unde era toată lucrarea de la început până la sfârșit”, acest lucru fiind o mare pierdere până în prezent. De asemenea el a deschis un fond tractual, aflat în creștere, pentru construirea celei de a doua biserici.

Starea fundațiilor parohiale pe 1899:

- fondul protopresbiteratului constă în suma de 5154 coroane și 261 fileri;
- fondul pentru înființarea unei școli centrale constă în suma de 2285 coroane și 60 de fileri;
- o creștere la fondul de mai sus a reprezentat-o în anul 1900, suma de 373 de coroane și 12 fileri, a fondului reuniunii învățătorilor din districtul Sighișoara.

În ceea ce privește starea materială în anul 1900 a Protopopiatului Ortodox Român Sighișoara, averea „nemișcătoare și mișcătoare”, a bisericii și a școlilor confesionale, am tratat acest subiect în Anexa nr. 1. Cercetarea noastră s-a bazat pe „Conspectul V. Consemnarea despre starea averilor bisericesti și școlare pe anul 1899” din Protopopiat Sighișoara¹⁶.

Au predat rapoarte despre situația stării materiale 25 de parohii și 4 filii. Averea imobilă a parohiilor din protopopiat consta în: 29,5 biserici în valoare de 48190 florini, 22 case parohiale în valoare de 13852 florini, 3 case pentru închiriere și alte trebuințe în valoare de 250 florini, pământ în „dotațiunea preoțească” (190 iugăre și 17028 stj.p.=222,6 ha) în valoare de 10173,2 florini, pământ în „fundațiunea bisericască” (422 iugăre și 13080 stj.p.=331,08 ha) în valoare de 16244 florini și alte realități (10) în valoare de 2950 florini.

---

¹⁶ Fondul *Protopopiatul Ortodox Român Sighișoara*, dos. nr. 40, f. 1-86.

Averea imobilă a școlilor confesionale din protopopiat consta în: 21 clădiri cu locuință pentru învățător în valoare de 24888,92 florini, 2 clădiri fără locuință pentru învățător în valoare de 200 florini, 6 case separate pentru învățător în valoare de 650 florini, 1 casă pentru închiriere în valoare de 20 florini, pământ în „dotațiunea învățătorescă” (22 iugăre și 6422 de stj.p.=55,14 ha) în valoare de 2502 florini, pământ în „fundațiunea școlară” (13 iugăre și 632 stj.p.=11,71 ha) în valoare de 476,36 florini și alte realități (1) în valoare de 1200 florini.

Averea mobilă a parohiilor din protopopiat consta în capital, fonduri și fundațiuni bisericesti în valoare de 17814 florini, mobilier în valoare de 13259 florini, iar suma de 15669,2 florini o reprezenta împrumuturile. Averea mobilă a școlilor confesionale consta în capital, fonduri și fundațiuni școlare în valoare de 4518,6 florini, mobilier în valoare de 1912,48 florini, iar suma de 1900,37 florini o reprezentau împrumuturile. Parohiile mai înstărite erau Sighișoara, Albești, Daneș, Boiul Mare, iar cele mai sărace Jacul Românesc, Noul Săsesc, Porumbenii Mari.

Consistoriul cerea, prin circulara nr. 573 din 25 iulie 1903, protopopului ca averile imobile bisericesti să fie „trecute și la cartea funduară numai pe numele bisericii”, în cazul în care erau trecute averi imobile pe numele școlii confesionale în „cartea funduară”, să fie trecută și biserica ca „susținător al școlii confesionale”, actul trebuia redactat în limba maghiară.¹⁷ Problema prescrierii trebuia rezolvată „cu mare precauțiune și fără sgomot”. Imobilele școlare dacă treceau la averile bisericesti, se considerau la datele despre averile bisericesti, practic aparțineau bisericii. Termenul pentru soluționarea problemei era până în octombrie 1903.

Preotul Ioan Munteanu împreună cu soția sa Maria Valeria, neavând copii, a lăsat prin testament Arhiepiscopiei Sibiului toată averea lor mobilă și imobilă în valoare de peste 1000000 lei în 1926, din care s-a înființat „Fundația pr. Munteanu” pentru ajutorarea copiilor săraci și orfani. Pe spațiul intravilan donat de pr.

---

¹⁷ *Ibidem*, f. 189.

Munteanu se află astăzi clădirea Protopopiatului Ortodox Sighișoara (str. Anton Pann, nr. 8).

Preotul Ioan Munteanu, a solicitat, în anul 1925, Mitropolitului Nicolae Bălan (1920-1955) intervenția pe lângă ministrul liberal Alexandru Constantinescu pentru primirea delegației românilor ortodocși din Sighișoara care solicita împrumutarea cu 300 de iugăre din pădurea orașului care să fie exploatate pentru construirea unei biserici¹⁸. Delegația a fost formată din: pr. Ioan Munteanu, Constantin Medrea, țărani frunțași Petru Cioanta și Petru Radu care au obținut împrumutarea cu 300 iugăre din pădurea orașului. Pădurea a fost în Dealul de Mijloc, 200 de iugăre esență de stejar, fag și carpen și 100 de iugăre esență de fag și carpen. Menționăm că în 1924, Ioan Munteanu, solicitase Primăriei Sighișoara împrumutarea cu 100 de iugăre din pădurea Bisericii Evanghelice – Lutherane care poseda 900 de iugăre din pădurea orașului, dar sașii care conduceau Primăria au refuzat solicitarea Bisericii Ortodoxe din Sighișoara.

Realizarea cea mai importantă a protopopului Emilian Stoica a fost construirea Catedralei Ortodoxe cu hramul „Sfânta Treime” din Sighișoara între anii 1934-1937. E. Stoica a terminat de construit casa parohială de lângă biserica din Cornești începută de prot. Demetriu Moldovan. Terenul pentru construirea catedralei, în suprafață de 1200 stj.p., a fost dat de Comisia de ocol pentru expropriere și împrumutarea în parcul „Regina Maria”, în anul 1923. Din 1926 până în 1933, protopopul s-a confruntat cu opoziția românilor ortodocși sighișoreni care voiau ca noua biserică să se construiască fie în Cetate, fie în piața orașului, fapt care ar fi dăunat grav aspectului arhitectonic al orașului, ceea ce sașii nu puteau accepta¹⁹. Disputa asupra locului construirii catedralei a fost rezolvată de Mitropolitul Nicolae Bălan în ședința Consiliului parohial din 26 martie 1934, prin

---

¹⁸ Emilian Stoica, *Istoricul clădirii noii biserici ortodoxe din Sighișoara construită în anii 1934-1937* (manuscris), Sighișoara, 1966, p. 48.

¹⁹ Emilian Stoica, *op. cit.*, p. 4-15.

convingerea acestuia să aprobe locul de lângă Târnava din parcul orașului. În pofida acordului dat de Consiliul parohial, protopopul a primit amenințări anonime din partea credincioșilor că nu vor să facă parte din noua parohie, amenințând că vor „trece la altă religie”. Protopopul a reușit să facă față acestor amenințări prin lămurirea și atragerea intelectualilor. Pe lângă fondurile obținute din exploatarea pădurii, construcția catedralei, a beneficiat de sprijinul financiar al prefectului averescan Aurel Popa (1926-1927) și al oamenilor politici liberali prefectul V. Știrbeș și primarul Aurel Mosora (1934-1938), primul primar român al orașului Sighișoara. Prezentăm mai jos sumele primite pentru construcția catedralei²⁰.

Colecta din popor – 500000 lei;

2. Chiria școlii (1929-1940) – 1084000 lei;

3. De la Ministerul Cultelor – 90000 lei;

4. De la Ținut – 15000 lei;

5. Universitatea săsească – 130000 lei;

6. Prefectura jud. Târnava mare – 1960000 lei;

7. Primăria orașului Sighișoara – 3717000 lei;

8. Din exploatarea pădurii – 6955000 lei.

Total: 14476519 lei.

Din această sumă s-a scăzut:

Pierderile avute la bănci (criza din 1929-1933) – 2511770 lei;

Costurile exploatării pădurii – 1831130 lei;

Total: 4342900 lei.

Diferența dintre suma primită și costuri ne dă valoarea sumei investite pentru construirea catedralei: 10133619 lei.

Catedrala a fost construită după planurile arhitectului Dumitru Petrescu-Gopeș din București, de către antrepriza Tiberiu Eremia din București (inginerii

---

²⁰ *Ibidem*, p. 43.

Nicolae Dordea și Dumitru Marcu). Sculptura în piatră a fost făcută de Ion Cristescu și sculptura în lemn de Nicolae Babic și Moise Șchiopu. Pictura a fost realizată de pictorul Anastasie Demian din Cluj, originar din Sighișoara și înrudit cu familia Boiu din Sibiu și cu protopopul Demetriu Moldovan²¹.

Sfințirea catedralei a fost făcută de Mitropolitul Nicolae Bălan în 31 octombrie 1937, în fața oficialităților și a unei numeroase asistențe de circa 10000 de oameni²². Au participat la ceremonie: protopopii I. Crăciun (Mediaș) și I. Dragolea (Dumbrăveni), un sobor de 40 de preoți, din partea Ministerului Educației și Cultelor subsecretarii de stat Florian Ștefănescu-Goangă, Mihail Berceanu, pr. Emilian Antal și dr. Titu Ganeș, prefectul județului Târnava Mare V. Știrbeț, primarul Sighișoarei Aurel Mosora, etc. La slujbele religioase au cântat Corul Astei condus de Ilarion Cocișiu, Aca de Barbu, artistă de operă în București, înrudită cu familiile lui Z. Boiu și D. Moldovan, și corul „Doina Târnavelor” condus de Laurean Herlea.

Din analiza asupra stării materiale asupra Protopopiatului Sighișoara reiese precaritatea parohiilor ortodoxe din punct de vedere economic în comparație cu celelalte confesiuni în sec. XIX-XX. Aceeași situație se răsfrânge și asupra școlii confesionale ortodoxe din zonă în comparație cu celelalte școli confesionale. În mare parte situația nu s-a schimbat nici după 1918, deoarece prima dată au fost împrumutate țărani, rămânând puțin teren pentru împrumutarea bisericii, a se vedea cazul zidirii catedralei din Sighișoara.

---

²¹ *Ibidem*, p. 90.

²² *Ibidem*.

**The body patrimonial priestly and the condition of the clergy and of Romanian Orthodox
District of on Archpriest Sighisoara between 19th and 20th century**

(Abstract)

From the analysis of the status of materials on Sighisoara Protopopiatului orthodox poor parishes phony assignments it is clear from the economic point of view in comparison to the other confessions in the SCE. XIX-XX. Same situation is reflected and on Orthodox denominational school in the area in comparison with other denominational schools. For the most part this situation has not changed even after 1919, as the first date have been astonishing honesty peasants, by keeping a little land for church, see if others cathedral in Sighisoara.

Cuvinte cheie: protopopiat, biserică, ortodox, preot, parohie

Key words: District of on Archpriest, the church, Orthodox, priest, parish

Anexa nr. 1. Conспектul V. Consemnarea despre starea averilor bisericesti și școlare pe anii 1898-1899
din Protopresbiteratul Sighișoara

Parohia (filia)

I. Avera nemiscătoare a comunității bisericesti

A. Averi bisericesti

1. a. Câte bisericici ? b. Prețul bisericicilor.
2. a. Câte case parohiale ? b. Prețul caselor parohiale.
3. a. Câte case pentru închiriere ? și alte trebuințe ? b. Prețul acestor case.
4. a. Cât pământ se află în dotațiunea preoțească (jugăre, stânjeni pătrați) ? b. Prețul acestui pământ (florini, creițari).
5. a. Cât pământ se află ca fundațiune bisericescă (jugăre, stânjeni pătrați) ? b. Prețul acestui pământ (florini, creițari).
6. a. Altfel de realități ? b. Prețul acestor realități.

B. Averi școlare

1. a. Câte edificii școlare cu locuință de învățători ? b. Prețul acestor edificii de școală.
2. a. Câte edificii școlare fără locuință de învățători ? b. Prețul acestor edificii de școală.
3. a. Câte case separate pentru locuință de învățători ? b. Prețul acestor case.
4. a. Câte case pentru închinare și alte trebuințe ? b. Prețul acestor case.
5. a. Cât pământ se află în dotațiunea învățătorescă ? b. Prețul acestui pământ.
6. a. Cât pământ se află ca fundațiune școlară ? b. Prețul acestui pământ.
7. a. Altfel de realități ? b. Prețul acestor realități.

II. Avera mișcătoare a comunității bisericesti

A. Averi bisericesti

1. Capital, fonduri și fundațiuni bisericesti (florini, creițari).
2. Prețul mobilierului, rechizitelor și ornadelor bisericesti (florini, creițari).
3. Datoriile ce biserica are să le plătească (florini, creițari).

B. Averi școlare

1. Capital, fonduri și fundațiuni școlare (florini, creițari).
2. Prețul mobilierului și rechizitelor școlare (florini, creițari).
3. Datoriile ce școala are să le plătească (florini, creițari).

Data

Preot

Observații

Parohia (Filia)	I. Averea nemîșcătoare a comunității biserictești															B. Averi școlare														
	A. Averi biserictești																													
	1	2		3		4		5		6		1		2		3		4		5		6		7						
Albești	a 1	b 1500 fl	a 1	b 125 0 fl	a -	b -	a 17 iug. 1237 sfj.p.	b 760 fl.	a 3 iug. 159 sfj.p.	b 196 fl.	a -	b -	a -	b -	a -	b -	a -	b -	a -	b -	a -	b -	a -	b -						
Apold	1	1000 fl.	1	600 fl.	-	-	6 iug. 198 sfj.p.	400 fl.	14 iug. 145 8 sfj.p.	1300 fl.	1	70 fl.	1	400 fl.	-	-	1	50 fl.	-	-	-	-	-	-						
Archita filie Beta	1	5050 fl. 480 fl.	-	-	-	-	5 iug. 1135 sfj.p.	218 fl.	135 iug. 20 sfj.p.	1701 fl. 63 fl. 83 er.	-	-	1	300 fl. 300 fl.	-	-	1	300 fl. 300 fl.	-	-	195 sfj.p.	12 fl.	-	-						
Beșa	1	1600 fl.	1	800 fl.	-	-	6 iug. 462 sfj.p.	480 fl.	850 sfj.p.	250 fl.	-	-	1	300 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
Bodogoia de Jos	1	500 fl	1	150 fl.	-	-	675 sfj.p.	-	112 5 sfj.p.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
Boiul Mare Filie	3	6100 fl.	1	250 fl.	-	-	18 iug.	622 fl.	27 iug.	1011 fl.	-	-	1	348 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						

Hetnur	1	400 fl.	1	800 fl.	-	-	350 stj.p.	4 cr.	12 stj.p.	1687 fl.	1	1300 fl.	1	600 fl.	-	-	-	-	4 iug. 1031 stj.p.	290 fl.	-	-	
Jacul Româneșc	1	800 fl.	1	200 fl.	-	-	-	-	20 iug. 781 18 stj.p.	239 fl. cr.	-	-	1	300 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	
Laslea Mare	1	300 fl.	1	500 fl.	-	-	8 iug. 521 stj.p.	172 fl.	10 iug. 411 32 stj.p.	100 fl. cr.	-	-	1	300 fl.	-	1	-	-	-	-	-	-	
Mălănerav	1	530 fl.	1	300 fl.	-	-	13 iug. 1067 stj.p.	657 fl. cr.	-	-	-	-	2	200 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	
Nadeș	1	3180 fl.	1	555 fl.	-	-	5 iug. 1169 stj.p.	48 fl. cr.	-	-	-	-	1	240 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	
Noul Săseșc	1/ 2	500 fl.	-	-	-	-	3 iug. 1068 stj.p.	160 fl. cr.	25 iug. 655 56 stj.p.	366 fl. cr.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Porumbenii Mari	1	4000 fl.	1	250 fl.	2	50 fl.	1	100 fl.	6 iug.	1000 fl.	3 iug.	150 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Retiș	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Săcel	1	400 fl.	1	200 fl.	-	-	7 iug. 1296 stj.p.	220 fl.	11 iug. 935 fl.	500 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6 iug. 913 stj.p.	180 fl.	-	-

Selușul Mare	1	2000 fl.	1	400 fl.	-	-	-	-	-	-	500 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	4 iug.	320 fl.	-	-	-	-	-
Sighișoara	1	4000 fl.	2	300 fl.	-	-	-	-	-	-	12000 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	900 stj.p.	800 fl.	5 iug.	200 fl.	-	-	-
Saeș	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Șapartoc	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Țeline	1	1000 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8 iug.	800 fl.	-	-	-	-
Vânători	1	2000 fl.	1	200 fl.	-	-	-	-	-	-	3000 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vidaculul Român	1	2000 fl.	1	120 fl.	1	30 fl.	1	10	1	1	1200 fl.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4 iug.	78 fl.	1	1200 fl.	
Zoltan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAL	29,5	48190 fl.	22	1385 fl.	3250 fl.	190 iug. 1702 fl.	101 iug. 73,1 fl. 2 fl.	422 iug. 130 stj.p. 331,08 ha	16244,33 fl.	102950 fl.	2124888,92 fl.	2200 fl.	6650 fl.	120 fl.	20 fl.	22 iug. 6422 stj.p. 55,14 ha	250 fl.	476,36 fl.	13 iug. 63 stj.p. 11,71 ha	4 iug.	320 fl.	-	-	-	-	-

Parohia (Filiala)	II. Averea mișcătoare a comunității bisericicești						Data	Preot	Observații
	A. Averi bisericicești			B. Averi școlare					
Albești	551 fl. 71 cr.	524 fl. 95 cr.	800 fl.	-	154 fl. 14 cr.	-	20.06.1899	Zaharia Ganca	
Apold	60 fl.	579 fl. 93 cr.	-	-	44 fl. 50 cr.	-	15.05.1899	Chirion Muntean	
Arehita filie Beia	200 fl.	250 fl.	750 fl.	-	77 fl.	750 fl.	12.05.1899	Ioan Vătășan	750 fl. erau pentru biserica cea nouă
Beșa	1600 fl.	475 fl.	50 fl.	-	50 cr. 30 fl.	-	03.06.1899	Dimitrie Pulcă	
Bodogaia de Jos	-	480 fl. 45 cr.	-	-	50 fl.	-	15.04.1899	Alexandru Boiu	Epitrop Moise Gabor
Boiul Mare Filie Boiul Mic (Topa)	1767 fl. 77 cr.	1052 fl. 97 cr.	1860 fl.	-	38 fl. 50 cr.	-	25.06.1899	Elite Ioanoviciu	-
Brădeni Filie Netuș	1064 fl. 30 cr.	353 fl. 45 cr.	45 fl.	-	146 fl. 71 cr.	-	28.03.1899	Nicolae Dobre	-
Bunești	-	1044 fl. 33 cr.	1560 fl.	-	113 fl. 76 cr.	-	01.05.1899	Ioan Curta	-
Crîș Filie Florești	60 fl. 27 cr. 403 fl. 38 cr.	566 fl. 30 cr. 160 fl.	2300 fl.	-	91 fl. 10 cr.	-	03.05.1899	Eroftei Gheața	-
Daia	-	-	-	-	-	-	-	Ioan Herțioagă	-
Daneș	2957 fl. 27 cr.	635 fl. 95 cr.	350 fl.	-	293 fl. 43 cr.	-	19.05.1899	Nicolae Tătar	-
Feleag Grânari	-	150 fl. 206 fl. 2 cr.	400 fl.	-	50 fl. 44 fl. 40 cr.	-	08.03.1900 22.06.1899	Teofil Gheața Iosif Morariu	- - -
Hetiur	317 fl. 45 cr.	952 fl. 75 cr.	1300 fl.	-	66 fl. 24 cr.	-	15.05.1899	Ambroziu Tătar	-

Jacul Românesc	339 fl. 54 cr.	335 fl. 95 cr.	300 fl.	-	-	-	27.02.1900	Ioan Baciul	-
Laslea Mare	500 fl.	525 fl. 50 cr.	-	-	21 fl.	-	01.03.1900	Nicolae Gheaja	-
Mălâncrav	43 fl. 76 cr.	509 fl. 60 cr.	-	55 fl. 13 cr.	17 fl. 60 cr.	-	13/24.07.1899	Nicolae Stoicoviciu	Epitrop Ioan Popa
Nadeș	113 fl. 80 cr.	616 fl. 95 cr.	91 fl. 66 cr.	-	18 fl. 30 cr.	-	27.02.1899	Ioan Baciul	-
Noul Săsesc	-	218 fl. 42 cr.	-	-	13 fl. 10 cr.	-	23.02.1899	Teodor Hârtoagă	-
Porumbeni Mari	4450 fl.	661 fl. 60 cr.	400 fl.	-	-	-	05.03.1899	Alexandru Boiu	Epitrop Nicolae Șoaita
Retiș	-	-	-	-	-	-	-	Ioan Moroiu	-
Săcel	100 fl.	80 fl.	26 fl.	-	25 fl.	-	-	Gheorghe Maior	Epitrop Nicolae Maior
Seleușul Mare	15 fl. 92 cr.	483 fl. 82 cr.	200 fl.	-	5 fl. 20 cr.	-	16.06.1899	Ioan Lungociu	-
Sighișoara I-II	643 fl. 36 cr.	838 fl. 20 cr.	3289 fl.	3165 fl.	350 fl.	790 fl.	25.04.1900	Demetriu Moldovan Ioan Muntean	-
Șaeș	-	-	-	-	-	-	-	Nicolae Brândușă	-
Șapartoc	-	-	-	-	-	-	-	Moise Flitter	-
Șoard	-	-	-	-	-	-	-	Ioan Dan	-
Țeline	215 fl.	214 fl.	1074 fl.	-	110 fl.	-	01.03.1900	Nicolae Enciul	-
Vânători	140 fl. 64 cr.	602 fl. 23 cr.	473 fl. 28 cr.	-	-	-	03.03.1899	Nicolae Doctor	-
Vidacutul Român	2267 fl. 84 cr.	457 fl. 75 cr.	400 fl.	1298 fl.	152 fl.	-	01.05.1899	Alexandru Boiu	Epitrop Mihail Maier
Zoltan	-	-	-	-	-	-	-	Gheorghe Vătășan	-
TOTAL	17814 fl.	13259 fl.	15669,2 fl.	4518,6 fl.	1912,48 fl.	1900,37 fl.	-	-	-

